

conqueratur; siquidem missas a vobis nostis, quæ ad nos non pervenerunt; vicissimque a nobis quæ emissæ erant, non sunt vobis datæ. Quod si ita est, querelas nostras convertamus in preces ad Dominum, ne tanta solatia de-
neget nobis.

II. Scribere te audieramus adversum paganos; quod si absolutum est, quæsumus ne differas mittere per lato-rem hujus epistolæ. Charus nobis est, cujus æstimationi in regionibus nostris possumus non temere bonum testimo-
nium perhibere. Rogat per nos sanctimonium vestrum, ut eum commendare dignemini cum quibus ei negotium est, et apud quos ne bona causa ejus opprimatur timet: quid in re agatur commodius ipse narrabit: quid etiam ad sin-
gula, quæ forte animum moverint inter. . . . gratissimum habemus et apud Dominum Deum nostrum sincerissimæ benignitati gratias agimus, si per vestram operam de Chris-
tiani fratris securitate gaudeamus.

EPISTOLA XLVI¹.

Dilecto et venerabili patri AUGUSTINO episcopo PUBLICOLA.

Publicola Augustino proponit multas quæstiones.

SCRIPTUM est: « Interroga patrem tuum, et indicabit tibi, » seniores tuos, et dicent tibi². » Unde et mihi exquirendam Legem de ore sacerdotis judicavi in causa tali: quæ qualis sit, per litteras expono, simul etiam ut et ego instruar in diversis causis. Singulas autem quæstiones et diversas, per

¹ Alias CLIII. quæ autem XLVI erat, nunc CCIV. — Scripta forte anno 398.
² Deut. xxxii, 7.

capitula designari feci, ad quas singillatim dignare res-
pondere. »

QUÆSTIO I. — « In Arzugibus, ut audivi, decurioni qui limiti præest vel tribuno solent jurare barbari, jurantes per dæmones suos, qui ad deducendas bastagas (37) pacti fuerint, vel aliqui ad servandas fruges ipsas, singuli pos-
sessores vel conductores solent ad custodiendas fruges suscipere, quasi jam fideles, epistolam decurione mittente, vel singuli transeuntes quibus necesse est per eos transire. Mihi autem disceptatio in corde nata est, si ille possessor, qui susceperit barbarum, cujus fides per dæmonum jura-
tionem firma visa est, non coinquinatur vel ipse, vel illa quæ custodit, vel ille qui deducitur a deductore barbaro. Sed hoc debes scire, quia qui jurat barbarus a possessore pro servandis frugibus accipiat aurum, vel a viatore de-
ductor; sed tamen cum hac veluti mercede, quæ solet dari a possessore, vel a viatore, juramentum etiam illud in medio est mortale datum decurioni vel tribuno: quod perturbat me ne polluat illum, qui suscipit barbari jura-
mentum, vel illa quæ custodit barbarus. Quacumque enim conditione etiam auro dato, et obsidibus datis, ut audivi, tamen juramentum iniquum medium intercessit. Dignare autem mihi definitive rescribere, et non suspense. Quod si ipse scribas dubitanter, ego in majores dubitatio-
nes incidere possum, quam antequam interrogassem. »

QUÆSTIO II. — « Hoc etiam audivi, quia ipsi homines conductores, qui præsumt rei meæ, juramentum per dæ-
mones suos jurantibus barbaris accipiunt pro servandis frugibus. Si ergo cum illi jurant per dæmones suos ut custodiant fruges, non polluunt ipsas fruges, ut si inde manducaverit Christianus sciens, vel de pretio ipsarum rerum fuerit, coinquinetur, significare dignare. »

QUÆSTIO III. — « Item ab alio audivi, quod conductori

non juratur a barbaro, et alter dixit, quia juratur conductori. Si etiam falsum mihi dixit ille, qui dixit jurari conductori, si jam pro hoc quod solum audivi, non debeo uti de ipsis frugibus vel de pretio ipsarum propter auditum solum, quia dictum est: « Si autem quis dixerit, Hoc im- » molatitium est idolis, nolite manducare, propter illum, » qui indicavit¹: » si tamen etiam hæc causa similis est causæ de immolatitio. Quod si ita est, quid debeo de ipsis frugibus, vel de pretio ipsarum facere? »

QUÆSTIO IV. — « Si debeo requirere de utroque qui mihi dixit, quia non juratur conductori; aut qui dixit, quia juratur conductori; et animum uniuscujusque probare per testes, qui verum dixit de illis duobus, et tandiu non contingere de ipsis frugibus, vel de pretio, quandiu mihi probatum fuerit, si verum dixit ille qui dixit, quia non juratur conductori? »

QUÆSTIO V. — « Si barbarus qui per juramentum suum jurat malum, fecerit illum Christianum conductorem vel tribunum qui limiti præest, jurare sibi pro fide illi servanda pro custodiendis frugibus, per ipsum juramentum mortale per quod ipse jurat, si solus ille Christianus coinquinatus sit, si non et illa quorum causa jurat. Aut si paganus, qui limiti præest, juraverit barbaro pro fide illi servanda per mortale juramentum, si non coinquinat pro quibus jurat. Si quem misero ad Arzuges, si licet ei juramentum accipere a barbaro illud mortale; et si non coinquinatur, si susceperit tale juramentum Christianus? »

QUÆSTIO VI. — « Si de area trituratoria tritici vel cujuscumque leguminis, aut torculari: de quo dæmoni oblatum est, si licet inde manducare Christianum scientem. »

QUÆSTIO VII. — « De luco si licet ad aliquem usum suum Christianum scientem ligna tollere? »

¹ I Cor. x, 58.

QUÆSTIO VIII. — « Si quis vadens ad macellum emat carnem, quæ non sit immolatitia, et cogitationes duas habuerit in corde, quod immolata sit, et non sit immolata, et illam tenuerit cogitationem qua non immolatam cogitabit, si manducaverit an peccat? »

QUÆSTIO IX. — « Si quis bonam rem, de qua dubitat an bona aut mala sit, si faciat putans bonam, cum tamen putasset et malam, si peccatum ascribatur ei? »

QUÆSTIO X. — « Si quis dixerit quod immolatitium est mentiens, et postea dixerit iterum, quia mentitus est, et ad fidem vere mentitus est, si licet Christianum inde manducare, aut vendere, et de pretio uti ex eo quod audivit? »

QUÆSTIO XI. — « Si Christianus aliquis ambulans, passus necessitatem, victus fame unius diei, vel bidui, vel multorum dierum, ut jam durare non possit, ita occurrerit, ut in ipsa necessitate famis, in qua sibi videt jam mortem proximare, invenerit cibum in idolio positum, ubi nullus sit hominum, et non possit invenire alium cibum, debet mori aut exinde cibari? »

QUÆSTIO XII. — « Si Christianus videat se a barbaro vel Romano velle interfici, debet eos ipse Christianus interficere, ne ab illis interficiatur: vel si licet sine interfectione eos repellere vel impugnare, quia dictum est: « Non resistere malo¹? »

QUÆSTIO XIII. — « Si murum possessioni debet Christianus facere propter hostem, et si ille Christianus qui fecerit murum, causa non existit homicidii, cum inde aliqui cœperint pugnare, et interficere hostes? »

QUÆSTIO XIV. — « Si licet de fonte bibere, vel de puteo ubi de sacrificio aliquid missum est? Si de puteo qui in templo est, et desertum factum est, debet Christianus bibere? Si in templo quo colitur idolum, puteus ibi sit vel

¹ Matth. v, 39.

fons, et nihil ibi factum sit in eodem puteo vel fonte, si debet haurire aquam inde Christianus, et bibere? »

QUÆSTIO XV. — « Si Christianus debet in balneis lavare, vel in thermis, in quibus sacrificatur simulacris? Si Christianus debet in balneis, quibus in die festo suo pagani loti sunt, lavare sive cum ipsis, sive sine ipsis? »

QUÆSTIO XVI. — « Si in solio¹ ubi descenderunt pagani ab idolis venientes in die festo suo, et aliquid illic in solio sacrilegii sui fecerint, et scierit Christianus, si debet in eodem solio descendere? »

QUÆSTIO XVII. — « Si Christianus invitatus ab aliquo oppositam habuerit carnem in escam, de qua dictum fuerit illi, quia immolatitia est, et non manducaverit eam: postea autem ab aliquo translata ipsam carnem aliquo casu invenerit venalem, et emerit eam, aut appositam habuerit ab aliquo alio invitatus, et non cognoverit eam, et manducaverit, si peccat? »

QUÆSTIO XVIII. — « Si de horto vel de possessione idolorum vel sacerdotum eorum debet Christianus sciens olus emere, vel aliquem fructum, et inde edere? Sane de juramento, vel de idolis, ut laborem non patiaris in requiringo, quæ Domino donante invenerimus, ante oculos tuos volui proponere: si quid autem aliud apertius aut melius in Scripturis inveneris, dignare mihi significare. Unde quæ invenimus, hæc sunt, ubi Laban dixit ad Jacob, « Deus Abraham et Deus Nachor²: » quem autem Deum, non significavit Scriptura. Et iterum, « Abimelech quando » venit ad Isaac ubi juravit: vel qui cum illo erant³: » sed quale juramentum, non significavit Scriptura. Iterum de idolis, ubi ad Gedeon dictum est a Domino in libro Judicum⁴, ut de vitulo, quem occiderat, holocaustum fa-

¹ Vase scilicet in quo sedentes lavabantur. ² Gen. xxxi, 53. — ³ Id. xxvi, 31. — ⁴ Judic. vi, 26.

ceret. Et in Jesu Nave de Jericho, ut omne aurum¹, argentum, et ærumentum inferretur in thesauris Domini, et sanctum vocatum est de civitate, quæ anathema est. Et quid est illud quod in Deuteronomio positum est: « Non » inferes abominationem in domum tuam, et anathema » eris sicut hoc ipsum est²? » Dominus te servet: saluto te: ora pro me. »

EPISTOLA XLVII¹.

Honorabili et dilectissimo filio PUBLICOLÆ AUGUSTINUS in domino salutem.

Augustinus Publicolæ dissolvit aliquot ex propositis quæstionibus.

I. ESTUS animi tui posteaquam didici litteris tuis; etiam mei continuo facti sunt, non quo me omnia talia permoverent, qualibus indicasti te esse permotum: sed quomodo tibi auferrentur hi æstus, fateor, æstuavi; maxime quia petis ut definitive tibi rescriberem, ne in majores dubitationes incideres, quam antequam interrogasses. Hoc enim video non esse in mea potestate. Nam quomodo libet scripsero quæ mihi videntur esse certissima, si tibi non persuasero, procul dubioeris in certior. Non autem sicut mihi adjacet suadere, eo modo adjacet etiam persuadere cuilibet. Verumtamen ne tuæ dilectioni negarem operulam meam, post aliquantam deliberationem rescribendum putavi.

II. Movet te certe utrum ejus fide utendum sit qui ut

¹ Josuë, vi, 19. — ² Deut. vii, 26. — ³ Alias cliv. quæ autem xlvi erat, nunc ccxv. — Scripta circa idem tempus.

eam servet per dæmonia juraverit. Ubi te volo prius considerare, utrum si quispiam per deos falsos juraverit se fidem servaturum, et eam non servaverit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam custodiret fidem, ideo tantum peccasse judicaretur, quia per tales deos juravit: illud autem nemo recte reprehenderet, quia fidem servavit. Nunc vero quia et juravit per quos non debuit, et contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis utique peccavit, ac per hoc qui utitur fide illius, quem constat jurasse per deos falsos, et utitur non ad malum, sed ad licitum et bonum, non peccato ejus se sociat quo per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari, qua fideles vocantur qui baptizantur in Christo. Illa enim longe alia est longeque discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum. Verumtamen sine ulla dubitatione minus malum est per deum falsum jurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod juratur magis est sanctum, tanto magis est poenale perjurium. Alia ergo quæstio est: utrum non peccet qui per falsos deos sibi jurari fecit, quia ille qui ei jurat, deos falsos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari; quæ ipse commemorasti de Laban et Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos juravit sicut Laban per Deum Nachor. Hæc, ut dixi, alia quæstio est, quæ me merito fortassis moveret, nisi illa exempla occurrissent de Isaac et Jacob, et si qua alia possunt inveniri. Si tamen illud non adhuc movet quod in Novo Testamento dictum est, ne omnino juremus¹. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, non quia verum jurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est: a quo nos longe esse voluit qui omnimodo ne juremus admonuit. Sed tibi aliud videri scio, unde nunc dis-

¹ Matth. v, 35.

putandum non est, ut illud potius agamus unde me consulendum putasti. Proinde sicut non juras, ita nec alium si hoc placet jurare compellas: quamvis dictum sit, ne juremus; nusquam autem in Scripturis sanctis legi meminerim, ne ab alio jurationem accipiamus. Alia vero quæstio est, utrum ea pace debeamus uti quæ inter alios invicem jurantes facta est. Quod si nolumus, ubi vivamus in terris, nescio utrum invenire possimus. Neque enim tantummodo limiti, sed universis provinciis pax conciliatur juratione barbarica. Unde et illud sequetur, ut non fruges tantum, quæ ab eis custodiuntur, qui per deos falsos juraverunt, sed ubique inquinata sint omnia quæ ipsa pace muniuntur, quam juratio illa confirmat. Quod si absurdissimum est dicere, nec illa te moveant quæ movebant.

III. Item si de area vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia dæmoniorum sciente Christiano, peccat si fieri permittit, ubi prohibendi potestas est. Quod si factum comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, utitur mundis reliquis fructibus unde illa sublata sunt; sicut fontibus utimur, de quibus hauriri aquam ad usum sacrificiorum certissime scimus. Eadem est etiam ratio lavacrorum. Neque enim spiritum deducere de aëre dubitamus, in quem scimus ire fumum ex aris omnibus et incensis dæmoniorum. Unde apparet illud esse prohibitum, ne in honorem alienorum deorum aliqua re utamur, aut uti existimemur, sic eam accipiendo ut quamvis animo contempnamus, eos tamen qui nostrum animum ignorant, ad hæc honoranda ædificemus. Et cum templa, idola, luci, et si quid hujusmodi, data potestate evertuntur, quamvis manifestum est cum id agimus, non ea nos honorare, sed potius detestari; ideo tamen in usus nostros privatos duntaxat et proprios non debemus inde aliquid

usurpare, ut appareat nos pietate ista destruere, non avaritia. Cum vero in usus communes, non proprios ac privatos, vel in honorem Dei veri convertuntur, hoc de illis fit quod de ipsis hominibus, cum ex sacrilegis et impiis in veram religionem mutantur. Hoc Deus intelligitur docuisse illis testimoniis quæ ipse posuisti, cum de luco alienorum deorum jussit ligna¹ ad holocaustum adhiberi: et de Jericho, ut omne aurum, argentum, et ærumentum inferretur in thesauros Domini². Quapropter etiam illud quod in Deuteronomio scriptum est: « Non concupisces argentum vel aurum illorum, nec accipies inde tibi, ne excedas propter illud: quoniam abominatio est Domino Deo tuo et non conferes execrumentum in domum tuam, et eris anathema, sicut et illud est, et offensione offendes, et coinquatione inquinaberis abominatione illa, quia anathema est³: » satis apparet aut ipsos privatos usus in talibus esse prohibitos, aut ne sic inde aliquid inferatur in domum ut honoretur; tunc est enim abominatio et execratio; non cum talium sacrilegus honor apertissima destructione subvertitur.

IV. De escis autem idolorum nihil amplius nos debere observare, quam quod præcepit Apostolus, certus esto. Et ideo de hac re verba ejus recale, quæ si obscura essent, pro modulo nostro exponeremus. Non autem peccat, qui cibum postea nesciens manducaverit, quem prius tanquam idolothytum respuit. Oulus vel quilibet fructus in quolibet agro natus, ejus est qui creavit, quia « Domini est terra et plentudo ejus, et omnis creatura Dei bona est⁴. » Sed si illud, quod in agris nascitur, consecratur idolo, vel sacrificatur, tunc inter idolothyta deputandum est. Cavendum est enim, ne si putaverimus non vescendum olere, quod

¹ Judic. xix, 23. — ² Josuë, vi, 19. — ³ Deut. vii, 25. — ⁴ Beda vulgatus. 1 Cor. x. Psal. xxiii, 1. 1 Tim. iv, 4.

nascitur in horto templi idoli, consequens sit ut existimemus non debuisse Apostolos apud Athenas cibum sumere, quia civitas erat Minervæ ejusque numini consecrata. Hoc et de puteo responderim vel fonte, qui in templo est. Plus autem movet revera, si aliquid sacrificiorum in fontem vel puteum projiciatur. Sed eadem ratio est aëris, qui omnem eum fumum recipit, de quo supra diximus: aut si hoc ideo putatur distare, quia illud sacrificium, de quo fumus aëri confunditur, non fit ipsi aëri, sed idolo alicui vel dæmonio; aliquando autem sic mittuntur sacrificia in aquas, ut ipsis aquis sacrificetur: non ideo utique solis hujus luce non utimur, quia ei sacrilegi ubi possunt sacrificare non cessant. Sacrificatur etiam ventis, quibus tamen utimur ad tantas nostras commoditates, cum eorundem sacrificiorum fumum ipsi quodam modo haurire et vorare videantur. Si quis dubitat de aliqua carne, utrum immolatitia sit, et non est immolatitia, si eam cognitionem tenuerit quod immolatitia non sit, et ea vescatur, non utique peccat: quia nec est, nec jam petatur immolatitia, etsi antea putabatur. Neque enim non licet corrigere cogitationes a falsitate in veritatem. Si quis autem bonum putaverit esse, quod malum est, et fecerit, hoc putando utique peccat. Et ea sunt omnia peccata ignorantiae, quando quisque bene fieri putat, quod male fit.

V. De occidendis hominibus ne ab eis quisque occidatur (38), non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate: si ejus congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem dictum est: « Non resistamus malo¹, » ne nos vindicta delectet, quæ

¹ Matth. v, 39.

alieno malo animum pascit : non ut correctionem hominum negligamus. Unde nec reus est mortis alienæ, qui suæ possessioni murum circumduxerit, si aliquis ex ipsius ruinis percussus intreat. Neque enim reus est Christianus, si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcem jaciendo, aliquem occidat; aut ideo non debent Christiani boves habere cornua, aut equus ungulas, aut dentes canis? aut vero quoniam apostolus Paulus satis egit ut in tribuni notitiam perferretur¹, insidias sibi a quibusdam perditis præparari, et ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit ut ea quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum interimat: nec arbor aut restis, ne quis se inde suspendat: nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque præcipitet. Quid plura commemorem, cum ea commemoranda finire non possim? Quid enim est in usu hominum bono ac licito unde non possit etiam pernicietas irrogari?

VI. Restat, ni fallor, ut dicamus aliquid de illo viatore Christiano, quem commemorasti victum famis necessitate, si nihil uspiam invenerit nisi cibum in idolio positum ubi nullus alius est hominum, utrum ei satius sit fame emori, quam illud in alimentum sumere: in qua quæstione, quoniam non est consequens, ut cibus ille idolothytum sit; potuit enim vel ab eis, qui ibi ab itinere divertentes corpus refecerant; oblivione seu voluntate dimitti, vel illic ob aliam causam quamlibet poni; breviter respondeo, aut certum est esse idolothytum,

¹ Act. xxiii, 23.

aut certum est non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur: si autem vel non esse scitur, vel ignoratur, sine ullo conscientia scrupulo in usum necessitatis assumitur.

EPISTOLA XLVIII¹.

Domino dilecto et exoptatissimo fratri compresbytero EUDOXIO, et qui tecum sunt fratribus, AUGUSTINUS, et qui tecum sunt fratres, in Domino salutem.

Augustinus Eudoxio Abbati monachorum insulae Caprariae, exhortans ut otio ad pietatem non ad ignaviam utantur, et sicubi Ecclesia requirat illorum operam, ne detrectent.

I. QUANDO quietam vestram cogitamus, quam habetis in Christo, etiam nos, quamvis in laboribus variis asperisque versemur, in vestra charitate requiescimus. Unum enim corpus sub uno capite sumus, ut et vos in nobis negotiosi, et nos in vobis otiosi simus. « Quia si patitur » unum membrum, compatiuntur omnia membra: et si » glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra². » Admonemus ergo et petimus et obsecramus per Christi altissimam humilitatem et misericordissimam celsitudinem, ut nostri memores sitis in sanctis orationibus vestris, quas vos vigilantiores et magis sobrias habere credimus: nostras enim sæpe sauciat et debilitat caligo et tumultus sæcularium actionum: quas etsi nostras non habemus, eorum tamen qui nos angariant mille passus, et

¹ Alias LXXXI. quæ autem XLVIII erat, nunc XXXI. — Scripta forte anno 398.
— ² I Cor. xii, 26.

jubemur ire cum eis alia duo¹, tantæ nobis ingeruntur ut vix respirare possimus : credentes tamen quod ille in cuius conspectu intrat gemitus compeditorum, perseverantes nos in eo ministerio, in quo dignatus est collocare cum promissa mercede, adjuvantibus orationibus vestris ab omni angustia liberabit.

II. Vos autem, fratres, exhortamur in Domino ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis : ac si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo ; cum mansuetudine portantes eum, qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas². Nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inveniretis. Sicut autem inter ignem et aquam tenenda est via, ut nec exuratur homo nec demergatur : sic inter apicem superbiam et voraginem desidiam iter nostrum temperare debemus, sicut scriptum est : « Non declinantes, » neque ad dexteram, neque ad sinistram³. » Sunt enim qui dum nimis timent, ne quasi ad dexteram rapti extollantur, in sinistram lapsi demerguntur. Et stunt rursus qui dum nimis se auferunt a sinistra, ne torpida vacationis mollitie sorbeantur, ex altera parte jactantiam fastu corrupti atque consumpti, in favillam fumumque vanescunt. Sic ergo dilectissimi diligite otium, ut vos ab omni terrena delectatione refrenetis, et meminertis nullum locum esse, ubi non possit laqueos tendere, qui timet ne revolemus ad Deum et inimicum omnium honorum, cujus captivi fuimus iudicemus, nullamque nobis esse perfectam requiem cogitemus, donec transeat iniquitas : et in iudicium justitia convertatur.

¹ Matth. v, 41. — ² Psal. xxiv, 9. — ³ Deut. xxvii, 11.

III. Item cum aliquid strenue atque alacriter agitis et impigre operamini, sive in orationibus, sive in jejuniis, sive in eleemosynis ; vel tribuentes aliquid indigentibus, vel donantes injurias, sicut et Deus in Christo donavit nobis ; sive domantes perniciosas consuetudines, castigantesque corpus, et servituti subjicientes ; sive sufferentes tribulationem, et ante omnia vos ipsos invicem in dilectione ; (quid enim sufferat qui fratrem non suffert ?) sive prospicientes astutiam atque insidias tentatoris, et scuto fidei jacula ejus ignita repellentes et extinguentes ; sive cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino vel vocibus a corde non dissonis, omnia in gloriam Dei facite, qui operatur omnia in omnibus ; atque ita fervete spiritu, ut in Domino laudetur anima vestra. Ipse est enim actio recti itineris, quæ oculos semper habet ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes. Talis actio nec frangitur negotio, nec frigida est otio, nec turbulenta, nec marcida est ; nec audax, nec fugax, nec præceps, nec jacens. Hæc agite, et Deus pacis erit vobiscum.

IV. Nec importunum me existimet charitas vestra ; quia vobis vel per epistolam loqui volui. Non enim hoc vos monui, quod vos non arbitror facere : sed credidi me non parum commendari Deo a vobis : si ea quæ munere illius facitis, cum allocutionis nostræ memoria faciatis. Nam et ante jam fama, et nunc fratres qui venerunt a vobis Eustasius et Andreas, bonum Christi odorem de vestra sancta conversatione ad nos attulerunt. Quorum Eustasius in eam requiem præcessit, quæ nullis fluctibus sicut insula tunditur, nec Caprariam desiderat, quia nec cilicio jam quærit indui.

EPISTOLA XLIX¹.

HONORATO episcopo partis Donati AUGUSTINUS episcopus Ecclesie
catholicæ.

Augustinus Honorato Donatianæ partis, ut per litteras placide reddat rationem, quomodo nomen Ecclesie, quæ utique in toto orbe futura prædicta in Scripturis, ad ipsos solos reciderit.

I. CONSILIUM tuum nobis multum placuit, quod per fratrem Erotem charissimum nobis, et in Christo laudabilem virum mandare dignatus es, ut litteris inter nos agamus; ubi nullus turbarum tumultus perturbare possit disputationem nostram, quæ cum tota lenitate et pace animi suscipienda et agenda est, sicut dicit Apostolus: « Servum autem Domini litigare non oportet, sed mitem » esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diversa sentientes². » Itaque breviter insinuamus, quid a te responderi desideremus.

II. Quoniam Ecclesiam Dei, quæ catholica dicitur, sicut de illa prophetatum est, per orbem terrarum diffusam videmus: arbitramur nos non debere dubitare de tam evidentissima completionem sanctæ prophetiæ, quam Dominus etiam in Evangelio confirmavit et Apostoli, per quos eadem Ecclesia dilatata est, sicut de illa prædictum erat. Nam et in capite sacrosancti Psalterii scriptum est de Filio Dei; « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego » hodie genui te: postula a me, et dabo tibi gentes he-

¹ Alias CLVI. quæ autem XLIX erat, nunc CII. — Scripta circa idem tempus. — ² 2 Tim. II, 24.

» reditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ¹. Et ipse Dominus Jesus Christus dicit Evangelium suum in omnibus gentibus futurum². Et apostolus Paulus, antequam sermo Dei in Africam pervenisset, in ipso capite Epistolæ, quam scripsit ad Romanos, « Per quem accepimus, inquit, gratiam et apostolatam, ad obediendum » fidei, in omnibus gentibus pro nomine ejus³. » Deinde ipse ab Jerusalem in circumitu per totam Asiam usque in Illyricum Evangelium prædicavit, ecclesias constituit atque fundavit, non ipse, sed gratia Dei cum eo, sicut ipse testatur. Quid autem evidentius apparere potest, quam cum in ejus Epistolis nomina etiam regionum vel civitatum invenimus. Ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses, ad Colossenses scribit. Joannes etiam scribit ad septem ecclesias⁴, quas commemorat in illis partibus constitutas, in quibus etiam universam Ecclesiam septenario numero intelligimus commendari, Ephesum, Smyrnam, Sardos, Philadelphiam, Laodiciam, Pergamum, Thiatyram. Quibus omnibus ecclesiis non hodie communicare manifestum est, sicut manifestum est vos istis ecclesiis non communicare.

III. Quærimus ergo ut nobis respondere non graveris, quam causam forte noveris, qua factum est ut Christus amitteret hæreditatem suam per orbem terrarum diffusam, et subito in solis Afris, nec ipsis omnibus remaneret. Etenim Ecclesia catholica est etiam in Africa, quia per omnes terras eam Deus esse voluit et prædixit. Pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus et litteræ et sermo et facta apostolica cucurrerunt. Sed ne dicatis non vocari ecclesiam nostram catholicam, sed Macarianam, sicuti eam vos appellatis; nosse debes, quod facillime

¹ Psal. II. — ² Matth. XXIV, 14. — ³ Rom. I, 5. — ⁴ Apoc. VIII, I.

potest, in illis omnibus partibus, unde istas terras Evangelium Christi perfudit, nec nomen Donati sciri, nec nomen Macarii. Vestra autem quia Donati pars dicitur, nec vos negare potestis, et omnibus notum est ubicumque est vestra communio. Dignare ergo rescribere nobis, ut sciamus quomodo fieri possit, ut Ecclesiam suam Christus de toto orbe perdiderit, et in vobis solis habere cœperit: vestrum enim est hæc ostendere: nam nobis sufficit ad causam nostram quod compleri prophetiam et Scripturas sanctas per orbem terrarum videmus. Hoc autem ego Augustinus dictavi: quia olim volo loqui inde tecum. Videtur enim mihi, vel propter ipsam vicinitatem, posse nos per litteras de hac te colloqui sine aliquo tumultu, adjuvante Deo, quantum ipsa necessitas postulat.

EPISTOLA L¹.

Auctoribus ac principibus vel senioribus colonie Suffectanæ AUGUSTINUS episcopus.

Augustinus Suffectanis exostulans de LX Christianorum nece, pollicensque suum illis reddendum Herculem.

I. IMMANITATIS vestræ famosissimum scelus, et inopinata crudelitas terram concutit, et percutit cœlum, ut in plateis ac delubris vestris eluceat sanguis, et resonet homicidium. Apud vos Romanæ sepultæ sunt leges, iudiciorum rectorum calcatus est terror. Imperatorum certe nulla veneratio nec timor. Apud vos LX numero fratrum

¹ Alias cclxv. quæ autem l. erat, nunc clxxxv. — Scripta forte anno 399.

innocens effusus est sanguis¹, et si quis plures occidit, functus est laudibus, et in vestram curiam tenuit principatum. Age nunc, principalem veniamus ad causam. Si Herculem vestrum dixeritis, porro reddemus: adsunt metalla, saxa nec desunt, accedunt marmorum genera, suppetit artificum copia. Cæterum Deus vester cum diligentia sculptur, tornatur et ornatur. Addimus et rubricam quæ pingit ruborem, quo possint vota vestra sacra sonare. Nam si vestrum Herculem dixeritis, collatis singulis nummis ab artifice vestro vobis emimus deum. Reddite igitur animas, quas manus vestra contorsit; et sicuti a nobis vester Hercules redhibetur, sic etiam a vobis tantorum animæ reddantur.

EPISTOLA LI².

Augustinus Crispinum Calamensem Donatianæ partis episcopum urget propositis breviter aliquot argumentis, ad ea si potest respondeat per litteras.

I. QUIA humilitatem nostram vestri reprehendunt; ideo sic epistolam prænotavi³; quod in tuam contumeliam fecisse videar, si non ita mihi abs te ut rescribatur expecto. De Carthaginensi promissione tua vel nostra instantia, quid multa commemorem? Quomodolibet ea gesserimus, transierint, ne quod restat impediant. Nunc excusatio,

¹ Horum Martyrum celebratur memoria in Martyrolog. Rom. ad diem xxx Augusti, his verbis: « Colonie Suffectanæ in Africa, beatorum Martyrum, qui » furore gentilium cæsi sunt, » anno 399. — ² Alias clxxii. quæ autem li erat, nunc cclxiv. — Scripta anno 399 aut 400. — ³ De Crispino quedam in Epist. cv, et in lib. iii contra Crescon. cap. 46 et seqq., necnon apud Possid. cap. 12.